

СЕКЦІЯ 4 ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

УДК 796.011.3:797.2

ПЛАВАННЯ У ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ СТУДЕНТІВ

Бабаліч В.А., к. пед. н., доцент,
доцент кафедри теорії та методики олімпійського і професійного спорту
Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка

Голуб О.В., викладач
кафедри теорії та методики олімпійського і професійного спорту
Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка

У статті виділено актуальність занять плаванням для студентів; виявлено сучасні тенденції впровадження засобів плавання для оздоровлення студентів; проведено аналіз дисципліни плавання як складової фізичної підготовки студентів на заняттях із фізичного виховання в закладах вищої освіти; визначено необхідність підготовки кваліфікованих кадрів у галузі фізичного виховання та спорту для проведення занять на воді.

Ключові слова: студенти, заклади вищої освіти, фізичне виховання, плавання.

В статті проведено аналіз дисципліни плавання як складової частини фізичної підготовки студентів на заняттях фізичного виховання в установах вищої освіти; виявлені сучасні тенденції впровадження засобів плавання для оздоровлення студентів; визначено необхідність підготовки кваліфікованих кадрів у сфері фізичного виховання та спорту для проведення занять на воді.

Ключевые слова: студенты, учреждения высшего образования, физическое воспитание, плавание.

Babalich V.A., Golub O.V. SWIMMING IN THE PHYSICAL EDUCATION OF STUDENTS

The analysis of the subject of swimming as a part of the physical training of students at the Physical Education classes at institutions of higher education is conducted in the article. The actuality of the swimming classes for students is stated, the modern tendencies of introduction of the means of swimming for improving the health of students are shown, and the necessity of preparing the qualified personnel in the field of the physical training and sport for conducting classes on water is noted.

Key words: students, institutions higher educational, physical education, swimming.

Постановка проблеми. З метою виявлення актуальних напрямів організації фізичного виховання студентів засобами плавання в умовах закладів вищої освіти (далі – ЗВО) здійснено аналіз теоретичних, методичних і практичних тенденцій, які пропонують, доводять і впроваджують на практиці сучасні фахівці й науковці галузі. Наші пошуки зумовлені інноваційними змінами – підготовкою Міністерством освіти і науки України нормативно-правового акта щодо безпечної організації різних моделей і форм фізичного виховання у ЗВО, а також безпосередньо Закону України «Про вищу освіту».

З урахуванням зазначених нововведень Міністерство освіти і науки України [14] рекомендує такі форми організації фізичного виховання: секційна, професійно-орієнто-

вана, традиційна, індивідуальна. Також у документі представлено різного роду стимулюючі чинники – рейтинг, змагання, стимул, отримання сертифікатів і кваліфікації, медійна підтримка.

Саме в таких умовах сьогодні працює викладач фізичного виховання ЗВО, який відповідальний, з одного боку, виконувати завдання (оздоровчі, виховні та освітні), покладені на дисципліну «Фізичне виховання», а з іншого – шукати ті форми занять і види спорту, які приваблять студента на заняття.

З огляду на те, що фізичне виховання та спорт мають гігієнічне, оздоровчо-рекреаційне, загальнопідготовче, спортивне, професійно-прикладне й лікувальне спрямування, а саме ці компоненти притаманні плаванню, ми вважаємо, що заняття

студентів зазначеним видом спорту зможуть вирішити низку завдань, спрямованих на оздоровлення, загартовування, залучення до здорового способу життя, і, що не менш важливо, вирішать питання прикладного характеру, адже кожна людина повинна вміти плавати.

Аналіз останніх досліджень і публікацій підтверджує популярність занять плаванням у світі. Ще з давніх-давен ведеться спостереження й набуто безліч доказів позитивного комплексного впливу занять плаванням на людину. Сучасні науковці систематизують і додають інноваційні програми для широкого застосування, пропонують новітні розробки для різних вікових категорій і різних професійних завдань.

З метою усунення недоліків сучасних форм організації фізичного виховання у ЗВО та існуючих наявних проблем методологічного й практичного характеру, що не вирішують у повному обсязі проблему фізичного вдосконалення студентської молоді, Н.М. Зінченко пропонує вирішити ситуацію, беручи до уваги ставлення студентів до цієї дисципліни у ЗВО, окреслити цільову спрямованість і форми їхнього проведення. За результатами дослідження встановлено, що студентам подобається секційна форма занять, а найбільш популярними видами спорту виявились аеробіка, волейбол і плавання [8, с. 213–217]. У дослідженнях Н.А. Кулик та С.М. Клімакової ми знаходимо підтвердження того, що, незалежно в якому вищому навчальному закладі навчаються студенти, існує загальна позитивна тенденція до занять плаванням [10; 13]. Тому ми розпочали пошуки методичного забезпечення для проведення таких секційних занять і зацікавились рівнем підготовленості викладачів до такої спеціалізованої роботи.

Постановка завдання. Мета статті – дослідити умови організації та проведення секційних занять із плавання в закладах вищої освіти України для подальшого вдосконалення програми навчання з дисципліни «Теорія і методика викладання плавання» для майбутніх фахівців галузі фізичного виховання та спорту.

Виклад основного матеріалу дослідження побудовано на сучасних дослідженнях і практичних напрацюваннях науковців. Досить перспективними в цьому аспекті є дослідження, які представляють результати впровадження плавання на заняттях фізичного виховання у ЗВО. Науковці О.З. Блават і Л.П. Цьовх [2, с. 10–15] розробили методичний проект введення плавання до курсу фізичного виховання студентів із порушенням опорно-рухово-

го апарату, які займаються в спеціальних медичних групах. Н.В. Глущенко в практичній діяльності запровадив авторську тренувальну програму з кондиційного плавання для студентів вищих навчальних закладів [5]. Зміст та етапи послідовного включення елементів аквааеробіки в структурні частини навчальних занять із плавання розробила О.М. Болтенкова, а також конкретизувала шляхи формування основних рухових здібностей для студентів нефізкультурних ЗВО [3, с. 31–32].

Існує низка досліджень, які доводять ефективність і результативність оздоровчого ефекту від занять фізичним вихованням у ЗВО з використанням засобів плавання. У дисертаційній роботі О.Ю. Фанигіної «Корекція фізичної підготовленості студенток вузу в процесі занять оздоровчими видами плавання» розкрито питання організації фізичного виховання у ВНЗ з використанням фізкультурно-оздоровчих занять аквааеробікою для корекції фізичної підготовленості, підвищення рівня здоров'я, зниження захворюваності студенток [25]. Наприклад, Є.А. Захаріна та Н.В. Глущенко [7, с. 37–41] встановили позитивну кореляцію між засобами кондиційного плавання (які поєднують елементи оздоровчого та спортивного тренування) та показником зовнішнього дихання студентів. Позитивний вплив занять плаванням в умовах вищих навчальних закладів на фізичний і функціональний стан студентів доводить О.В. Петрова [19, с. 150–152]. Т.С. Морозова представляє результати впровадження лікувально-оздоровчого плавання на заняттях зі студентами, що відвідують спеціальну медичну групу [16, с. 143–146]. Зняти соціально-психологічне напруження, втому засобами оздоровчого плавання пропонує А.А. Третьяков [24, с. 71–73]. К.Р. Плотнікова розглядає проблему формування рухової активності студентів засобами оздоровчого плавання в контексті психолого-педагогічних проблем у ЗВО [20, с. 167–174].

Існують розробки, у яких плавання має прикладну спрямованість. На думку А.І. Давиденко, В.С. Єжкова, С.А. Король, В.М. Сергієнка, В.І. Філінкова, С.В. Халайджі, плавання є одним з ефективних засобів у системі професійно-прикладної фізичної підготовки студентів технічних вишів [11, с. 235]. У зв'язку з цим І.О. Хімич пропонує на заняттях фізичного виховання в технічних вишах задля покращення фізичного розвитку та фізичної підготовленості студентів активно використовувати засоби оздоровчого плавання. У своїй роботі автор [26, с. 130–136] доводить можливість використання плавання на рівні порогу ана-

еробного обміну для корекції функціонального стану, аеробних можливостей і витривалості студентів.

А також є наукові доробки, що мають професійне спрямування. Зокрема, прикладне плавання як необхідну навичку в системі навчання курсантів, яка забезпечує дієве покращення фізичної та розумової працездатності, є критерієм дотримання здорового способу життя та сприяє максимальному розкриттю духовних і фізичних здібностей особистості для її підготовки до ефективної творчої праці в майбутньому, розуміють А. Мельников, В. Шинкарук, В. Волошин [15, с. 130–138]. Автори пропонують організувати процес навчання в літній період (упродовж трьох місяців). З цих міркувань розробили рекомендації, що забезпечать швидке оволодіння технікою прикладного плавання. Базисною ідеєю стало запровадження індивідуального підходу, де основними критеріями, за якими визначається подальше навчання способу плавання, є вихідний рівень технічних можливостей і розподіл на групи. З власного досвіду автори рекомендують здійснювати перевірку навичок роботи ногами та дихання і після того визначати, якому прикладному способу плавання навчати («брас» або «на боці»). Отож розробники хочуть досягнути ефективного педагогічного впливу, що сприятиме оздоровленню й довгостроковому тренувальному ефекту з урахуванням вікових, статевих і професійних особливостей курсантів.

Зважаючи на вищесказане, можна говорити про високі вимоги, що висуває суспільство, та нові умови праці для фахівців галузі фізичного виховання та спорту, які після завершення навчання повинні вирішувати завдання, спрямовані на педагогічну, оздоровчу, рекреаційну, культурно-просвітницьку діяльність. У зв'язку з цим актуалізується питання багатогранності професійної діяльності вчителя фізичної культури, який у сучасних умовах повинен бути футболістом, легкоатлетом, волейболістом, гімнастом і, звісно, плавцем.

У різні часи науковці прагнули вдосконалити професійну підготовку майбутніх фахівців галузі фізичного виховання та спорту, тому існує багато різних думок у контексті піднятої теми. Наприклад, у межах дисертації Л.І. Іванова розробила комплект навчально-методичних матеріалів, до якого увійшли навчальні програми з дисциплін «Теорія та методика оздоровчої фізичної культури», «Методика викладання предмета «Основи здоров'я», «Оздоровчі заняття у воді», «Теорія та методика плавання» [9]. І.Л. Гончар [4] запровадив технологію по-

слідового вивчення плавання як навчальної, спортивної, так і педагогічної дисципліни. І.Ю. Сазонов [21] створив методичне забезпечення, до якого увійшли навчальний план, експериментальні навчальні програми та дидактичні матеріали, розроблені на основі принципів цілісності, безперервності, інваріантності, варіативності, відносної повноти (на прикладі дисципліни «Плавання»).

Оволодіння навичками плавання у студентів факультету фізичного виховання забезпечується дисципліною «Теорія і методика фізичного виховання». Відповідно до сучасних вимог навчання в межах зазначеної дисципліни дослідниками постійно ведуться пошуки ефективного вирішення питання щодо проблем організації контролю якості теоретичної та практичної підготовки студентів (Е.М. Сивохоп [23]); створення системи комплексної теоретико-практичної підготовки студентів до здійснення фізкультурно-оздоровчої роботи (Я.М. Ніфака [17]); організації самостійної роботи студентів (В.А. Бабаліч [1], П.Б. Джурицький [6]); використання ситуаційних завдань в умовах кредитно-модульної системи організації навчання (В.В. Яцко, С.Р. Биканов); готовності до навчання плаванню (П.В. Саламатов [22]).

Загалом викладачі ЗВО до підготовки фахівців фізичного виховання та спорту засобами плавання ставляться досить традиційно. Така ситуація спостерігається в більшості ЗВО України, тенденція зрозуміла, адже в умовах скорочення годин, виділених на практичні та консультативні заняття, кожен намагається створити умови для базового вивчення навчального матеріалу з дисципліни «Теорія і методика викладання плавання». Підтверджується це численними робочими програмами, які останнім часом з'явилися в мережі Інтернет. Більшість програм має типове змістове наповнення: введення в предмет; історія розвитку плавання; техніка спортивних способів плавання, виконання стартів і поворотів; прикладне плавання; методика навчання плаванню; ігри та розваги на воді; загальні поняття про фізичну підготовку плавців; організація та проведення змагань із плавання.

Однак провідні фахівці Н.Ж. Булгакова, С.М. Морозов, В.М. Платонов, О.І. Попов, Л.М. Шульга та інші наголошують на потребі перегляду традиційних підходів до викладання означеної дисципліни, що відповідадуть сучасним вимогам і суспільними потребам. Зазначені фахівці у своїх наукових роботах подають матеріал, який розкриває особливості проведення занять за допомогою оздоровчого, лікувального

та адаптивного плавання, а також основні принципи кондиційного й оздоровчого тренування.

Широко представили матеріал щодо водних тренажерів і рекомендації з проведення занять аквааеробікою І.В. Переверзева, О.В. Арбузова [18]. Автори М.З. Крук, С.Р. Биканов, А.З. Крук [12] в навчально-методичних матеріалах репрезентували комплекси вправ для гімнастики у воді (аквафітнес).

Ми зі свого боку пропонуємо до програми дисципліни «Теорія і методика викладання плавання» ввести розділ «Оздоровче, лікувальне та адаптоване плавання», де будуть висвітлюватись питання теоретико-методичних основ оздоровчого, лікувального та адаптованого плавання, надаватимуться рекомендації щодо проведення практичних занять за новими технологіями.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, встановлено, що плавання є універсальним засобом оздоровлення, загартовування організму, а також розглядається як життєво необхідна навичка. Форми занять і різновиди плавання можуть бути варіативними та представлені у вигляді спортивного, прикладного, оздоровчого, лікувального та адаптивного. Визначено необхідність перегляду традиційних програм дисципліни «Теорія і методика викладання плавання» для підготовки майбутніх викладачів галузі фізичного виховання та спорту, які знаються кваліфіковано на засобах плавання, здатні вести заняття з плавання, зважаючи на потреби населення.

Перспектива подальших досліджень полягає в оновленні програми підготовки з дисципліни «Теорія і методика викладання плавання» з урахуванням сучасних вимог до професійної діяльності майбутнього вчителя фізичної культури та спортивного тренера.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бабаліч В.А. Теоретико-методичні засади організації самостійної роботи студентів з предмета «Теорія і методика викладання плавання». Наукові записки КДПУ. Серія: Педагогічні науки / Ред. кол.: В.В. Радул та ін. Кіровоград: КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. Вип. 134. С. 29–32.
2. Блавт О.З., Цовхт Л.П. Плавання як засіб реабілітації студентів із порушенням опорно-рухового апарату, які займаються у спеціальних медичних групах. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2009. № 6. С. 10–15.
3. Болтенкова О.М. Шляхи впровадження аквааеробіки в навчальні заняття з плавання студентів нефізкультурних вищих навчальних закладів. Слобожанський науково-спортивний вісник. № 3. 2012. С. 30–32.

4. Ганчар І.Л. Технология преемственного изучения плавания как учебной, спортивной и педагогической дисциплины: дисс. ... д. пед. н.: спец. 13.00.04. Москва, 2000. 472 с.

5. Глущенко Н.В. Авторська тренувальна програма з кондиційного плавання для студентів вищих навчальних закладів: навчальне видання. Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2011. 54 с.

6. Джурицький П.Б. Методичні вказівки до самостійної роботи студентів з дисципліни «Теорія і методика викладання плавання»: методичний посібник для студентів напряму підготовки 6.01.02.01 Фізичне виховання. Одеса: ПНПУ імені К.Д. Ушинського, 2014. 31 с.

7. Захаріна Є.А., Глущенко Н.В. Вплив засобів кондиційного тренування з плавання на стан системи зовнішнього дихання студентів. Спортивна медицина і фізична реабілітація. 2016. № 2. С. 37–41.

8. Зінченко Н.М. Визначення ставлення студентів до занять з фізичного виховання у вищих навчальних закладах. Молода спортивна наука України. 2016. Т. 2. С. 213–217.

9. Іванова Л.І. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями загальноосвітніх навчальних закладів: автореф. дис. ... к. пед. н.: спец. 13.00.04. К., 2007. 22 с.

10. Клімакова С.М. Аналіз стану фізичного виховання у вищих навчальних закладах. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2008. № 11. С. 36–39.

11. Король С.А., Сергієнко В.М. Професійно-прикладні аспекти фізичного виховання студентів технічних спеціальностей. Професійно-прикладні аспекти викладання дисциплін циклу природничо-наукової підготовки у сучасній вищій школі. Серія: Педагогічні науки. 2017. Вип. № 143. С. 234–237.

12. Крук М.З., Биканов С.Р., Крук А.З. Теорія і методика викладання плавання: навчально-методичні матеріали для студентів факультету фізичного виховання і спорту. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. 108 с.

13. Кулик Н.А. Інтерес студентів до занять з фізичного виховання і спортом у ВНЗ. Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. 2015. Вип. 11 (66). С. 84–87.

14. Лист Міністерства освіти і науки України від 25 вересня 2015 р. № 1/9-454. Щодо організації фізичного виховання у вищих навчальних закладах. URL: http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/47947/

15. Мельников А., Шинкарук В., Волошин В. Прикладне плавання в системі навчання курсантів. Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогічні науки. Хмельницький: Видавництво НАДПСУ, 2016. № 3 (5). С. 130–138.

16. Морозова Т.С. Применение лечебно-оздоровительного плавания в специальной медицинской группе у студентов с заболеваниями позвоночника. Плавание – III. Исследования, тренировка, гидрореабилитация. / Под общ. ред. А.В. Петряева. СПб: «Плавин», 2005. С. 143–146.

17. Ніфака Я.М. Підготовка студентів факультету фізичної культури до фізкультурно-оздоровчої роботи (на прикладі плавання): автореф. дис. ... к. н. з фіз. виховання та спорту: спец. 24.00.02. Луцьк, 2000. 21 с.

18. Оздоровительное плавание в вузе: теория и практика: учебное пособие / Сост. И.В. Переверзева, О.В. Арбузова. Ульяновск: УлГТУ, 2012. 143 с.

19. Петряева О.В. Положительное влияние занятий плаванием в условиях вуза на физическое и функциональное состояние студентов/ Плавание – III. Исследования, тренировка, гидрореабилитация. / Под общ. ред. А.В. Петряева. СПб: «Плавин», 2005. С. 150–152.

20. Плотнікова К.Р. Формування рухової активності студентів ВНЗ засобами оздоровчого плавання як психолого-педагогічна проблема. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки. 2017. Ч. II. № 1 (306). С. 167–174.

21. Сазонов И.Ю. Методическое обеспечение профессиональной подготовки студентов колледжа физической культуры: дис. ... к. пед. н.: спец. 13.00.01, 13.00.04. Челябинск, 2001. 167 с.

22. Саламатов П.В. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури до навчання плавання дітей в оздоровчому таборі. Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського. 2016. № 2 (109). С. 69–73.

23. Сивохоп Е.М. Контроль теоретичної та практичної підготовки студентів з навчальної дисципліни «Теорія та методика викладання плавання». Науковий вісник Ужгородського університету: Серія: Педагогіка. Соціальна робота / Гол. ред. І.В. Козубовська. Ужгород: Говерла, 2013. Вип. 28. С. 146–149.

24. Третьяков А.А., Дрогомерецкий В.В. Социально-психологическое напряжение, утомление и оздоровительное плавание. Перспективные инновации в науке, образовании, производстве и транспорте 2008: матер. Междунар. науч.-практич. конф. Одесса: Черноморье, 2008. Т. 15. С. 71–73.

25. Фанигіна О.Ю. Корекція фізичної підготовленості студенток вузу в процесі занять оздоровчими видами плавання: дис. ... к. н. з фіз. вих. і спорту: спец. 24.00.02 – фізична культура, фізичне виховання різних груп населення. К., 2005. 282 с.

26. Хіміч І.Ю. Особливості проведення навчального заняття «Оздоровче плавання» зі студентами технічних ВНЗ. Вісник НТУУ «КПІ» Філософія. Психологія. Педагогіка. 2012. Вип. 3. С. 130–136.

УДК 378.14:504

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ІЗ МОНІТОРИНГУ ДОВКІЛЛЯ У ФАХІВЦІВ ЕКОЛОГІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ

Бордюг Н.С., к. с.-г. н., доцент,
доцент кафедри екологічної безпеки
та економіки природокористування

Житомирський національний агроекологічний університет

У статті висвітлено особливості методики підготовки фахівців екологічного спрямування з моніторингу довкілля. Розроблено структурно-функціональну модель формування професійних компетентностей і визначено її основні компоненти. Встановлено, що ця модель структурує та вдосконалює етапи формування професійних компетентностей у фахівців з екології, визначає організаційно-педагогічні умови цього процесу.

Ключові слова: моніторинг довкілля, післядипломна освіта, модель, професійні компетентності, фахівці з екології, принципи навчання.

В статье освещены особенности методики подготовки специалистов экологического направления по мониторингу окружающей среды. Разработана структурно-функциональная модель формирования профессиональных компетенций и определены ее основные компоненты. Установлено, что данная модель структурирует и совершенствует этапы формирования профессиональных компетенций у специалистов по экологии, определяет организационно-педагогические условия данного процесса.

Ключевые слова: мониторинг окружающей среды, последипломное образование, модель, профессиональные компетенции, специалисты с экологии, принципы обучения.

Bordiug N.S. STRUCTURAL-FUNCTIONAL MODEL OF THE FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCIES ON ENVIRONMENTAL MONITORING OF ENVIRONMENTAL STUDIES SPECIALISTS

The article highlights the features of the methodology of environmental specialists training in environmental monitoring. The structural-functional model of professional competencies formation has been developed and its main components. It is established that this model structures and improves the stages of formation of professional competencies of environmental specialists, determines the organizational and pedagogical conditions of this process.

Key words: environmental monitoring, postgraduate education, model, professional competence, ecologists, principles of learning.